

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЩОДО МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Проблеми молоді ХХІ ст. все більше привертають увагу людства. І в зв'язку з цим, як і у всіх цивілізованих країнах, в Україні, що вступила саме в цей період самостійного розвитку, серед численних проблем постала проблема формування і здійснення молодіжної політики, адекватної сучасному періодові розвитку суспільства. Об'єктивно оцінити проблеми молоді, а відтак відповідним чином провадити у державі молодіжну політику, можна за умов не лише глибокого вивчення ситуації у молодіжному середовищі, але й аналізуючи ті процеси, що пов'язані з молоддю за межами України. Тому чи не одним з центральних у ряду головних завдань сучасної молодіжної політики після вироблення її основоположних засад, є вивчення та узагальнення досвіду її провадження у тих країнах, котрі мають багаторічні здобутки та напрацювання у цьому напрямі.

Молодь є суспільно-диференційованою, соціально-демографічною спільнотою, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально-психологічні, теоретико-пізнавальні, культурно-освітні та інші властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей. Молодь є специфічною спільнотою, оскільки її сутнісні характеристики і риси перебувають у стані формування. Щодо феномена “молодь” є багато суджень. Перш за все, предметом дискусій є проблема вікових меж [1].

У науці до цих пір не існує загальноприйнятого визначення молоді, а її хронологічні межі до цих пір у різних країнах і культурах не однакові. ООН, ЮНЕСКО вважають молоддю юнаків і дівчат віком від 17 до 25 років. Соціологи деяких країн, США, наприклад, період молодості визначають з 12 до 24 років. При цьому, у тих же США поділяють молодь на “юнацтво” (12-18 років) і “молодих дорослих” (18-24 роки) [2]. У колишньому СРСР, в Україні, зокрема, вікові межі молоді були визначені 14-29 роками. Традиційно вважалось, що межа молодіжного віку – від 16 до 30 років.

У багатьох монографіях доводиться, що у другій половині ХХ століття вікові межі молоді суттєво розширилися й нині є такими: нижня – між 14 і 16 роками; верхня – між 25 і 30 роками, а в окремих країнах і до 35 років. Такі міркування ґрунтуються на тому, що нині підготовка молоді до праці, досягнення економічної самостійності та незалежності

від допомоги батьків потребує більше часу, ніж у попередні десятиліття. Це відображає об'єктивні процеси у житті і розвитку людства: з одного боку, актуалізується завдання ранньої соціалізації молоді, залучення її до трудової практики на більш ранніх етапах, а з другого – зростають межі середнього і старшого віку, тривалості життя в цілому, продовжуються терміни навчання та соціально-політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу тощо. Таким чином у Законі України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді” із змінами, внесеними згідно з Законом від 23 березня 2004 року, говориться: “Молоддю вважаються громадяни віком від 14 до 35 років” [3].

Важливого значення для постановки всієї молодіжної роботи у будь-якій країні мають документи Організації Об'єднаних Націй, оскільки саме вони відбивають міжнародну концепцію з питань політики у молодіжній галузі. В арсеналі цієї організації є багато документів аналітичного, дорадчого характеру, в яких регулярно і послідовно аналізується державна молодіжна політика як на міжнародному, так і національному рівнях. В 80-ті роки в ООН приймається документ під назвою “Керівні принципи для подальшого планування і здійснення відповідних засобів, які стосуються молоді”. Свого часу в ООН була прийнята “Стратегія керівних принципів”, яка хоч і з певними корективами, впроваджується у свідомість політиків і керівників різних держав і потрібно відмітити, що вона приносить свої результати щодо покращення діяльності молодіжної політики [4].

Цей документ розглядає характеристику становища молоді в демографічній структурі, виділення окремих груп і їх проблем, умов для поліпшення становища молоді. Керівні принципи покликані забезпечити концептуальну основу для національних програм і визначити загальні фактори, які отримують загальне визнання і мають відношення до вирішення конкретних проблем. Вони покликані підкріпити місцеві та національні ініціативи, при цьому орієнтуватися на відповідні види діяльності, досвід й допомогу системи Організації Об'єднаних Націй і інших міжурядових, а також неурядових організацій. Однією з програмних завдань таких державних документів повинно бути розширення участі молоді і молодіжних організацій у житті суспільства.

Аналіз статистичних викладок експертів ООН свідчить про те, що проблема молоді є глобальною, і може вирішитися лише за умов координації використання сумісних ресурсів, які мають різні люди, організації, нації, держави. Визнаючи проблематику молоді як глобальну, програма ООН акцентує увагу на вирішенні завдань одночасно на глобальному, національному і регіональному рівнях.

Такий підхід дає змогу чітко визначити головні проблеми молоді залежно від регіонів і виробити технології їх розв'язання.

У зв'язку з узятим Україною курсом на запровадження європейських стандартів, у тому числі і щодо участі громадян в управлінні публічними справами, важливим є аналіз європейського досвіду забезпечення участі молоді у розвитку місцевої та регіональної демократії.

Однією з перших заяв, зробленою під егідою Ради Європи, була Європейська Хартія участі молоді у муніципальному та регіональному житті, ухвалена 1992 р. Постійною конференцією Конгресу місцевих та регіональних влад Європи. У першій частині Хартії сформульовано керівні принципи секторальної молодіжної політики, такі як сприяння зайнятості серед молоді, профілактичні заходи у соціальній сфері й галузі охорони здоров'я, забезпечення молодим людям доступу до інформаційних центрів і баз даних та сприяння рівноправній участі молодих жінок та чоловіків у житті суспільства. У другій частині Хартії перераховуються інституціональні структури, які необхідні, аби забезпечити участь молоді на регіональному рівні. Рекомендується, наприклад, створювати молодіжні ради, що складаються з обраних однолітками молодих людей [5].

У 1996 р. Рада Європи прийняла Рекомендацію № 1286, де у статті 8 участь дітей та молоді у житті суспільства розглядається як один зі шляхів реалізації прав, закладених у Конвенції про права дитини. У Рекомендації міститься заклик до того, щоб “думка дітей враховувалась під час прийняття усіх рішень, що їх стосуються, щоб їм забезпечувалася можливість активно, відповідально та у формі, що відповідає їх можливостям, брати участь у житті суспільства на всіх рівнях – у сім'ї, місцевих громадах, школі та інших закладах, у судових слуханнях та в управлінні країною, а також, щоб вчити дітей бути відповідальними громадянами, заохочувати їх інтерес до суспільного життя та переглядати вікові обмеження про участь молодих людей у виборах”.

У 1997 р. Рада Європи ухвалила Рекомендацію № R (97) 3 про участь молоді у розбудові майбутнього громадянського суспільства. У ній міститься заклик до урядів держав-членів Ради розвивати співробітництво між молодіжними організаціями та органами влади на національному, регіональному та місцевому рівнях, заохочувати молодих людей до участі у добродійній суспільній службі, сприяти співпраці між молодими людьми та місцевими і загальнодержавними молодіжними структурами в країнах Центральної та Східної Європи в

рамках європейських програм, що діють [6].

Необхідно зазначити, що європейські політики та інституції послідовно приділяють належну увагу тому, аби участь громадян у житті місцевих громад, розвитку місцевої демократії дедалі зростала.

Так, у проекті Конституції Європи, обговорення якої почалося 2003 р., у розділі “Громадянські права” закріплено право голосувати та балотуватися на місцевих виборах кожному громадянину Європейського Союзу в країні, де він на цей момент проживає, на таких самих умовах, як і громадяни цієї країни. Також у зазначеному проекті закріплено принцип “демократії участі”, “патисипативної демократії”, який передбачає відкритість, наявність діалогу владних інститутів з суспільними асоціаціями та громадянським суспільством [7].

Цього самого 2003 р. на Десятій конференції Конгресу місцевих та регіональних влад Європи було ухвалено нову редакцію Європейської Хартії участі молоді у муніципальному та регіональному житті (прийнята 1992 р.), яка станом на початок 2004 р. ще не була затвердженою Комітетом Міністрів Ради Європи.

У новій редакції Хартії збільшено кількість розділів, а до наявних розділів “Напрямки політики” та “Організаційна основа участі молоді у місцевому та регіональному житті” додано розділ “Механізми участі молоді”. У новому розділі визначено, що для досягнення реальної участі молоді у місцевому та регіональному житті необхідно розвивати такі механізми, як освіта молоді з питань участі, інформування молодих громадян, запровадження інформаційних та комунікаційних технологій, просування молодіжних засобів масової інформації, підтримка молодіжного волонтерського руху, молодіжних організацій та різноманітних ініціатив, залучення молоді до діяльності недержавних інституцій та політичних партій.

Також деталізовано частину “Організаційні основи участі молоді у місцевому та регіональному житті”, в якій розкриваються завдання діяльності молодіжних рад, парламентів, форумів, підкреслюється важливість ресурсної та організаційної підтримки діяльності зазначених молодіжних структур [8].

Світовий досвід переконує, що уряди різних країн шукають свої підходи до молодіжної політики. У розвинутих демократичних країнах молодіжна політика в основному має трьохрівневу структуру, що дає змогу проводити її на державному, регіональному і місцевому рівнях. Зокрема, в країнах Західної Європи на цих засадах активно розробляються і впроваджуються комплексні закони про молодь. У багатьох країнах Центральної і Північної Європи молодіжна політика базується на визнанні відповідальності держави за успішне

включення в суспільно-політичне життя всіх верств молоді [9].

Узагальнення різних міжнародних підходів дає змогу виділити дві основні моделі молодіжної політики цих країн. Модель Швеції характерна чіткою системою управління та добре відпрацьованим державно-правовим механізмом. Модель США характерна зосередженням уваги на соціально незахищених групах молоді та розгалуженою мережею соціальних агентств.

Міжнародний досвід має цікаві приклади реалізації молодіжної політики. Так, у Фінляндії молодіжна політика виділена в окремий загальнодержавний напрям. Під час виборів до органів самоврядування у програмах практично всіх політичних партій, які намагаються отримати підтримку, широко виписані молодіжні проблеми.

У Фінляндії, відповідно до законодавства, молодим людям та молодіжним організаціям надано всі можливості для участі в управлінні суспільством. При Міністерстві освіти діє Державна рада з питань молоді, Національний комітет фінських молодіжних спілок об'єднує понад 50 молодіжних організацій. Представники ряду молодіжних організацій Фінляндії є членами Державної ради з питань молоді.

Великий і цікавий досвід роботи з молоддю має ФРН. У країні відсутній єдиний закон про молодь і молодіжна політика здійснюється на основі кількох законодавчих актів загального характеру, що регламентують шляхи вирішення молодіжних проблем.

В основу молодіжної політики ФРН покладено спеціальні програми, розраховані на різні терміни реалізації. Такі програми розробляються на солідній науково-методичній основі. Досить відзначити, що у ФРН існує понад 200 наукових центрів, що займаються дослідженням проблем молоді. Багато років діє потужний центр – Німецький Інститут молоді (м. Мюнхен), регулярно видаються численні інформаційні збірники, подібні до “Повідомлень про стан молоді”, інші матеріали [10].

Яскраво виражену національну специфіку має молодіжна політика в Іспанії. Координацією роботи щодо її розробки і здійснення займається Міжміністерська комісія у справах молоді. Головним виконавцем молодіжної політики є Інститут молоді, що діє у структурі Міністерства культури. Варто звернути увагу на особливості діяльності Міжміністерської комісії у справах молоді Іспанії. Вона була створена спеціальним декретом глави іспанської держави у березні 1986 року. Головні її завдання: вивчення проблем молоді; розробка і внесення до уряду молодіжних програм у галузі економіки, політики, культури; координація дій окремих міністерств і

відомств у цьому напрямі.

У Португалії з 1985 року, відповідно до законодавства, діє благодійний фонд молодіжних організацій і Генеральна дирекція з питань молоді. У країні створено Інститут молоді, який підпорядкований Президії Ради Міністрів. У структурі інституту є керівна рада, контрольні комісії, відділ міжнародних відносин, відділ вільного часу та молодіжних асоціацій. До складу Інституту входять центр інформації для молоді, відділ планування і вивчення проблем молоді, відділ молодіжної адміністрації тощо.

Дещо по-іншому підтримує молодь законодавство Австрії. Там, зокрема, фінансуються та утримуються місця відпочинку молоді, стимулюється видання дитячих і молодіжних газет й журналів, проводяться наукові дослідження, що стосуються молоді. Держава контролює програми кінофільмів, радіо і телепередач, театральних вистав.

У цілому в багатьох країнах нагромаджено чималий досвід формування і реалізації молодіжної політики. Відповідно до того, як ця політика планується і реалізується, вирізняють неоконсервативну й соціал-демократичну моделі молодіжної політики. Суть першої полягає в тому, що держава надає соціальну допомогу тим категоріям і групам молоді, які її конче потребують. Друга модель – соціал-демократична – застосовується у більшості європейських країн і відзначається тим, що держава практично бере на себе відповідальність за вирішення більшості складних проблем молоді. І неоконсервативна, і соціал-демократична моделі, як свідчить ситуація в розвинених країнах, успішно розв'язують молодіжні проблеми.

Особливість молодіжної політики в цих країнах полягає в тому, що така політика реалізується у трьох напрямках. Державні структури займаються вирішенням проблем молоді у соціально-економічній, культурно-духовній сфері, підтримують молодіжний рух.

Державна молодіжна політика розвинутих суспільств спрямована на стимулювання, підтримку молодіжних організацій, розвиток міжнародного співробітництва. Необхідно зазначити й те, що уряди демократичних країн будують свою молодіжну політику як патерналістську, тобто як певний аванс за рахунок суспільства на майбутнє. Розрахунок робиться на те, щоб із часом мати реальну віддачу від молоді в економіці, політиці, соціальній, духовній та інших сферах.

Недарма, програма у галузі молодіжної політики у країнах Європейської Спільноти передбачає два основних, у вказаній послідовності, принципи: 1) активну й безпосередню участь молоді у

її розробці та реалізації, 2) підтримку молодіжних ініціатив державними структурами. Процес допомоги молоді у західних країнах, зазначають дослідники, дістає енергію в індивідуалізації, а не в колективізації, в регіоналізації, а не в централізації, в плюралізмі, а не в централізмі, і в безпосередній участі, а не в управлінні зверху.

Розглянувши державну молодіжну політику інших країн, ООН щодо молодіжної політики, країн ЄС, хотілося б відмітити, що в Україні як відносно молодій державі процес формування державної молодіжної політики знаходиться на початкових етапах. Але за такий короткий проміжок часу все ж таки багато чого було зроблено. Вивчення уроків провадження молодіжної політики за рубежом надасть можливість розвивати вітчизняну молодіжну політику, що безумовно сприятиме уникненню стратегічних помилок, які можуть негативно вплинути на розвиток суспільства.

1. Соціологія: Курс лекцій / В.М. Піча, О.М. Семашко, Н.Й. Черниш та ін. / За ред. В.М. Пічі. – К.: Заповіт, 1996. – С. 221.
2. Баразгова Е.С. Идеологическое воспитание молодежи в США // Свердловск, 1989. – С. 15.
3. Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” із змінами від 23.03.2004.
4. Перепелиця М.П. “Аналіз законодавства та нормативної бази стосовно роботи з молоддю” // Український інститут соціальних досліджень. – 1999.
5. Международные документы по молодежной политики. – М., 1993.
6. Беликова Т.А., Ющенко О.И. “О механизме молодёжной политики в ФРГ” // Сб. материалов “Молодёжные проблемы и решения”. – М., 1991. – С. 57.
7. Головатий М.Ф., Цибульник В.С. Проблеми молодіжної політики / Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 4.